

MARIA AGAJEW*

BAKU – WIZJA PRZYSZŁOŚCI MIASTA

BAKU – VISION OF THE FUTURE OF THE CITY

Streszczenie

Artykuł dotyczy przemian, jakich doświadcza na przestrzeni ostatniej dekady stolica Azerbejdżanu – Baku. Wzrost dochodów ze sprzedaży bogactw naturalnych sprawia, że możliwości inwestycji nie są niczym ograniczone, a brak planów urbanistycznych powoduje, że lokowanie nowej, wysokiej i wysokościowej zabudowy jest całkowicie przypadkowe i nieskoncentrowane w jednym obszarze, lecz rozmieszczone na całej powierzchni Baku. Na tak chaotycznie zabudowywane miasto wpływają ambicje jednostek dysponujących środkami i powstają monumentalne, a czasami spektakularne realizacje, firmowane także przez sławnych architektów. Dodatkowo wciąż tworzone są nowe plany, propozycje, jak można przebudować fragmenty miasta. Najbardziej realny to przebudowa dzielnicy przemysłowej, tzw. Czarnego Miasta, na Białe Miasto. Żywiolowy i niekontrolowany poprzez planistów rozwój miasta prowadzi do utraty jego najcenniejszych wartości kulturowych i tożsamości. Wznoszenie nowych budynków nie wynika z ogólnego wzrostu zamożności społeczeństwa, lecz jest wyrazem chęci dorównania architekturze Dubaju i jednocześnie pewnych tęsknot za Europą.

Słowa kluczowe: Baku, architektura, plany zagospodarowania

Abstract

The paper concerned the changes which occurred in capitol city of Azerbaijan Baku during last decade. The inflow of funds from the sale of natural resources causes that possibilities of investment are almost unrestricted, and lack of Master Plans results in randomly located new skyscrapers without any concentration on limited area but in contrary spread out on the entire city. The ambitions of entities possessing resources have overlapping on such the chaotic built city, therefore monumental and sometimes spectacular projects are created, some of them designed by famous architects. Moreover Master Plans – suggestions how to redevelopment of the parts of the city, have been still developing. One of the most realistic is the transformation old industrial district called Black City to White City. Spontaneous and uncontrolled by city planners development of the city leads to loss of valuable cultural values and identity of the city. The construction of new buildings is not supported by an overall increase in wealth of the society, is an expression of the desire to become equal with Dubai's architecture, while some longing for Europe.

Keywords: Baku, architecture, Master Plan, redevelopment plan

* Dr inż. arch. Maria Agajew, Instytut Architektury i Urbanistyki, Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska, Politechnika Łódzka.

Baku – stolica Azerbejdżanu, położone jest nad niewielką zatoką u podstawy Półwyspu Apszerońskiego na szlakach handlowych, łączących w przeszłości Europę z Azją i Środkowym Wschodem i wciąż jeszcze zawieszona pomiędzy estetyką wschodu i zachodu, zniszczone wieloletnią stagnacją (pomimo pozorów rozwoju) i złym zarządzaniem w czasach sowieckich. Obserwacja przemian zachodzących w mieście, prowadzona mimowolnie podczas wielokrotnych pobytów *in situ*, oraz specyfika, odmienność miasta (przy wielu punktach wspólnych z miastami polskimi) skłoniły do refleksji i podjęcia ich oceny.

W 1991 roku Azerbejdżan odzyskał niepodległość po 70 latach zależności od ZSRR, stolicą państwa, tak jak było stolicą republiki, pozostało Baku. Wraz z odzyskaną wolnością władze państwa przejęły kontrolę nad wydobyciem i dystrybucją ropy naftowej – głównego bogactwa eksportowego.

Baku to miasto z wielowiekową tradycją. Na całym półwyspie odnajdujemy pozostałości wczesnych kultur ludów zamieszkujących te tereny. Częściowo były one powiązane z kultem ognia. Tu, gdzie ropa i gaz wypływały niejednokrotnie na powierzchnię, czczono ognie gorejące wprost z ziemi. Rozwijające się początkowo jako miasto na szlakach handlowych wiodących z Europy na Daleki Wschód, później jako miasto pograniczne, gdzie odbywała się kontrola celna, swój gwałtowny rozkwit przeżyło wraz z rozpoczęciem wydobycia ropy naftowej w drugiej połowie XIX wieku. Pierwszy organizm miejski mieścił się w murach Starego Miasta (Içeri Şeher). Zatem urbanizacja w XIX wieku zaczęła się od Starego Miasta, położonego tuż nad brzegiem zatoki Morza Kaspijskiego. Sercem Starego Miasta był pałac – siedziba Szirwanszachów, a od strony zatoki znakiem charakterystycznym był jeden z najstarszych zabytków Azerbejdżanu – Dziewicza Baszta (Qız Gələsi). Do dzisiejszych czasów pozostała jedna z dwóch linii murów obronnych. Miasto dziewiętnastowieczne rozwijało się żywiołowo, a w związku z rosnącymi potrzebami mieszkańców i przemysłu rozprzestrzeniło się wzdłuż nabrzeża całej zatoki [1].

Kontynuacja rozbudowy miasta nastąpiła w czasach sowieckich. Powstawały gmachy publiczne i osiedla mieszkaniowe. W tym okresie również wybudowano dwie linie metra, urządzono wiele placów i skwerów. Pierwszy plan zagospodarowania Baku powstał w 1924 roku, kolejny powstawał przez osiem lat od 1963 roku do 1971. Niestety nie był doskonały i po wprowadzeniu poprawek został ostatecznie oddany dopiero w 1984 roku [4].

Zmiany, które nastąpiły po roku 1991, są tak znaczące, że konieczne okazało się stworzenie nowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta. Plan ma być przedstawiony do zatwierdzenia pod koniec 2012 roku [5]. Tymczasem powstają odważne (można by je określić jako spektakularne, gdyby nie były tak oderwane od miejsca, w którym powstają), szeroko zakrojone plany (Master Plans) dla fragmentów miasta, wprowadzające niekonwencjonalne rozwiązania i formy architektoniczne.

Jednocześnie samowola budowlana nie jest czymś odosobnionym w Baku, a obok powszechnie i beładnie rozprzestrzeniającej na obrzeżach miasta i niezabudowanych przestrzeniach zabudowy jednorodzinnej wznoszonej przez indywidualnych użytkowników, równie chaotycznie powstają w mieście budynki wysokie i wysokościowe. Oczywiście realizacja budynków o tak znaczących gabarytach wymaga zezwoleń, ale te inwestorzy otrzymują. Obiekty te wznoszone są bardzo często w miejsce istniejącej wcześniej niskiej zabudowy (piętrowej lub nawet parterowej) o charakterze prowizorycznym, bez wyposażenia, bądź na miejscu tzw. chruszczówek, budynków o niskim standardzie.

Nowa zabudowa często nie współgra z otoczeniem. Wyodrębnienie, podkreślenie, ekspozycja wartości kulturowych miasta nie mają praktycznie znaczenia. Wysokie budynki powstają nawet na styku ze Starym Miastem. Przykładem jest nowy hotel Four Seasons wybudowany niemalże w linii średniowiecznych murów miejskich. Najważniejsza, najstarsza i najbardziej charakterystyczna budowla Baku – Dziewicza Baszta, praktycznie zniknęła z panoramy miasta – przytłoczona nową zabudową.

Wznoszenie, beładnie rozrzuconych po całym obszarze miasta – od przedmieść do centrum – budynków wysokich i wysokościowych sprawia, że dzielnice tracą swój unikalny charakter i coraz trudniej rozróżnić je w panoramie, również dlatego, że zasłaniane są punkty charakterystyczne. Mimo że miasto położone jest malowniczo na wzgórzach nad zatoką Morza Kaspijskiego, jego topografia nie jest uwzględniana podczas realizacji nowej zabudowy. Budynki wysokie sytuowane są zarówno w dolinach, jak i na wierzchołkach wzgórz. Ogromne wrażenie robi porównanie panoramy z roku 2003 (il. 1) ze zdjęciem wykonanym w 2011 roku (il. 2). Las powstałych przez okres ośmiu lat wieżowców i wysokościowców jest zatrważający. Choć może powodować dumę z dynamicznie rozwijającego się miasta, wywołuje raczej wrażenie, że ten sam nieład przestrzenny, który istniał w Baku od XIX w. został po prostu przeniesiony na wyższy poziom. Problem gęsto i dość przypadkowo rozsianych wysokich budyn-

ków został zauważony już w 2005 roku i opisany w artykule o znamienym tytule „Budowanie! Niszczenie?” (*Construction! Destruction?*), którego autor postulował między innymi natychmiastowe wstrzymanie wydawania nowych pozwoleń na budowę oraz podjęcie działań zmierzających do ochrony dziedzictwa kulturowego Baku [6]. Niestety działania takie nie zostały przedsięwzięte, a wręcz przeciwnie – powstają ciągle nowe wieżowce. Niemalże każda ulica na zamknięciu lub w pierzei ma widoczny wieżowiec istniejący albo w budowie.

Gigantomania ma swój wyraz we wszystkim, poczynawszy od największej flagi na świecie, zawieszanej na potężnym maszcie nad brzegiem zatoki, po ogromne budowle mające powstać bądź będące w realizacji. Jeden z nich to górujący nad zatoką i miastem, umiejscowiony nad wzgórzem (podobno w najwyższym punkcie miasta) budynek Wież Płomieni (Flame Towers) autorstwa firmy HOK [7]. Nowoczesny w wykorzystanych materiałach, spektakularny w konstrukcji i przytłaczający w odbiorze wizualnym. Skala tej budowli, spotęgowana usytuowaniem, sprawia, że stał się najistotniejszym elementem zagospodarowania miasta w jego najstarszej części (il. 3).

Na tle innych realizacji i planów pozytywnie wyróżnia się zaprojektowane przez Zahę Hadid Centrum Kultury Heydara Alijewa [8]. Mimo swej dynamicznej, falującej i w dużym stopniu zmieniającej wysokości bryły, a może właśnie dzięki temu, doskonale wpisuje się w otaczającą zabudowę, gdzie wysokości budynków fluktuują od niskich po wysokościowe. Będący jeszcze w trakcie realizacji obiekt nie tylko wkomponowuje się w otoczenie, ale jednocześnie spaja je i porządkuje.

Jedną z najbardziej efektywnych przemian ma wprowadzić plan zagospodarowania przemysłowej dzielnicy Baku, powstałej w drugiej połowie XIX wieku, zwanej Czarnym Miastem. Po przebudowie ma ona zyskać nową nazwę – Białe Miasto. Obszar poddany działaniom planistów to ponad 220 hektarów terenów, usytuowanych praktycznie w środkowej części aglomeracji, około 4 km od Starego Miasta. Jest on obecnie w dużej mierze zdegradowany (widać to nawet na zdjęciach satelitarnych [9]) i przynajmniej częściowo grunty muszą zostać poddane dekontaminacji z powodu zanieczyszczeń ropopochodnych. Fragmentarycznie pokryty jest zabudową o niskiej intensywności, która charakterystycznie dla Baku zajmuje każdą wolną przestrzeń. Nie planuje się pozostawienia istniejącej zabudowy. Założenie wprowadzające nową zabudowę na te tereny zakłada prostokreślny, geometryczny podział na kwartały, które pogrupowane są w dziesięć części o różnym charakterze. Podstawą zabudowy obszaru będzie funkcja mieszkaniowa, ale planuje się też stworzenie miejsc pracy w postaci powierzchni biurowych i komercyjnych. Powstaną także budynki użyteczności publicznej jak szkoły, sale koncertowe, kliniki, sale sportowe oraz wszystkie niezbędne usługi towarzyszące. Na wizualizacjach widoczne są budynki średniowysokie, wysokie i wysokościowe. Główna oś kompozycyjna założenia ułożona jest prostopadłe do zatoki, wzdłuż której będzie przebiegał przedłużony bulwar nadbrzeżny. Zaprojektowano nową stację metra dowożącą użytkowników wprost pod centralny punkt Białego Miasta – kwartał biurowy, zaznaczony kilkoma drapaczami chmur. Zostanie rozwinięta sieć komunikacji miejskiej i indywidualnej. W pracę nad przygotowaniem planu zagospodarowania włączyli się następujący konsultanci: Atkins, Foster and partners, F+A Architects [10]. Projektowana zabudowa będzie znacząco wyróżniać się na obszarze całego miasta.

Wśród planów zagospodarowania fragmentów Baku możemy znaleźć wizję przekształcenia wyspy Zira (Böyük Zira). Plan zagospodarowania wyspy – Zira Island Master Plan – jest autorstwa BIG-Bjarke Ingels Group. Obejmuje on obszar około stu hektarów i zakłada adaptację tej leżącej na wprost Baku, na zamknięciu Zatoki Bakijskiej, wyspy na luksusową przestrzeń mieszkalną z apartamentowcami oraz prywatnymi osiedlami willowymi. Wyspa obecnie jest niezamieszkała, zaniedbana i zdegradowana – była przez lata poligonem wojskowym. Planowane jest zabudowanie jej budynkami w kształcie siedmiu szczytów Azerbejdżanu. W położonej między szczytami dolinie – zielonej przestrzeni – mają znaleźć się: klub golfowy, restauracje i galerie sztuki. Na wyspie zakłada się przeprowadzenie drogi wzdłuż nabrzeża, budowę lądowiska dla helikopterów oraz przystani dla jachtów i portu. Przewiduje się, że wyspa będzie samowystarczalna pod względem zaopatrzenia w energię – planowane jest wykorzystanie baterii słonecznych, siły wiatru i ciepła wody morskiej. Zakłada się ponowne użytkowanie oczyszczonej zużytej wody oraz wody deszczowej [11]. Wybudowanie siedmiu szczytów – symboli Azerbejdżanu – ma wzmocnić dumę i tożsamość narodową – a równocześnie dziedzictwo kulturowe Baku znajduje się w coraz gorszej kondycji.

Wiele innych projektów i wizji można odnaleźć na stronach internetowych, na przykład projekt przeprowadzenia grobli w poprzek Zatoki Bakijskiej, aby stworzyć razem z bulwarem nadbrzeżnym krąg o czasie przejścia piechura dziewięćdziesiąt minut. Wzdłuż drogi powstałyby wystawy rzeźb i oraz dwa budynki wysokościowe na samym nabrzeżu [12].

Podsumowując, należy podkreślić, że żywiołowy i niekontrolowany poprzez planistów rozwój prowadzi do utraty najcenniejszych wartości kulturowych i tożsamości miasta. Dzieje się tak, gdyż po pierwsze obiekty wysokie i wysokościowe lokowane są albo w bezpośrednim sąsiedztwie historycznych zespołów zabytkowych, albo w strefie oddziaływania – dominują nad wartościowymi obiektami dziedzictwa. Po drugie ogromne pieniądze inwestowane są w budowę reprezentacyjnych budynków, w oczyszczanie i podświetlanie fasad, podczas gdy w większości substancja mieszkaniowa (także ta pochodząca z XIX wieku) wymaga remontów i usprawnień. Powoli giną specyficzne, charakterystyczne cechy XIX-wiecznego Baku, miasto traci cechy indywidualności i неповtarzalności, ubywa malowniczych widoków. Ulice o kilkupiętrowych pierzejach, z zabudowanymi balkonami nadwieszonymi nad chodnikami i pnącą się po elewacjach winoroślą są wypierane przez nową zabudowę. W zamian powstaje ściana wysokich budynków o różnorodnej formie i przeróżnym detalu – czasami historyzującym, a w innych przypadkach modernistycznym. Beładnie rozrzucone w topografii miasta nowe budynki nie mogą tworzyć zwartej centrum, wykraczają daleko poza ludzką skalę, nie tworzą przyjaznego obrazu miasta. Powstające budynki, których forma i lokalizacja nie wynika z decyzji planistycznych, lecz z ambicji inwestorów, prowadzą do tworzenia w przestrzeni miasta karykaturalnych efektów kompozycyjnych.

Wznoszenie widowiskowych budynków nie wiąże się ze wzrostem zamożności ogółu społeczeństwa, jest raczej odbiciem chęci dorównania wzorcom zaczerpniętym z Dubaju, Ameryki Północnej oraz z Europy, chęci prezentowanej przez wąską grupę ludzi mających w posiadaniu znaczne zasoby środków. Wykształcone warstwy społeczne, świadome traconych wartości nie mają siły przebicia ani możliwości przeforsowania pozytywnych działań.

Baku-the capitol of Azerbaijan, is located on a small bay at the base of the Absheron peninsula, in the past on the trades linking Europe with Asia and the Middle East and the still suspended between aesthetic of the East and of the West, destroyed over long stagnation (despite the appearance of the development) and poor management in the Soviet era. The observation of the transformation taking place in the city have been accomplished unintentionally during multiple visits in situ, and specificity, dissimilarity of the city (despite many common points with the Polish towns) have persuaded to reflect and to make their assessment.

In 1991, Azerbaijan regained its independence after the 70-years of addiction to the Soviet Union. Baku remained the capitol city as it was the capitol of Republic. Along with recovered freedom authorities took control over the extraction and distribution main export's wealth – oil.

History of Baku started many centuries ago. On the whole Absheron peninsula we can find remains of early cultures which were resident on these areas, and which were partly related to the worship of fire. Here, where oil and gas often proceed upon of the surface of ground, *venerators* of fire were finding flames coming directly from the ground. The town started to develop as a settlement on the trade routes leading from Europe to the far East, later it was a border town, where the customs control existed. The rapid growth of the city was connected with the beginning of the extraction of oil in the second half of the nineteenth century. The first well-known urban organism was located in the walls of the old city (*Içeri Şeher*) Therefore urban development in the nineteenth century started from the old town, located just over the shore of the gulf of the Caspian Sea. Palace of the Shirvanshahs was the heart of the old city, and from the side of the sea a distinctive character was Maiden Tower (*Qız Gələsi*), one of the oldest monuments of Azerbaijan. Only the one of the two lines of defence walls have remained to our times. A 19th-century town developed very precipitously, and due to the increasing needs of residents and industry spread out along the shore of the bay [1].

The expansion of the city occurred continuously in the Soviet time. The public buildings and residential houses were erected. In this period two metro lines were also constructed, many squares and parks were arranged. The first plan of Baku was designed in 1924; the next Master Plan was created for eight years from 1963 to 1971. Unfortunately, it was not perfect, and was finally approved in 1984 after the amendments [4].

Changes which have occurred after 1991 are so significant that there is a necessity of designing new master plan for the whole city. The Plan is to be presented for approval at the end of 2012 [5]. However, audacious,

wide-ranging plans are created (they could be described as spectacular, if they had not been so separated from the place in which arise) for several parts of the city, introducing unconventional solutions and forms in architecture.

At the same time unauthorized constructions are very frequent in Baku, moreover besides widespread and disorderly spread on the outskirts of the city and neglect areas single-family housing built by individual users, the skyscrapers are constructed in whole city in the analogous, chaotic way. Of course, the buildings of such significant size requires authorisation, but those investors receive. The edifices very often are erected in place of the existing low buildings (two or one floor) of temporary character without conditions or on the spot so called Chruschtschow's houses, which are buildings with a low standard.

New buildings often do not work in concert with the surrounding. Emphasising, underlining or exposure of the cultural value of the city is virtually irrelevant. The high buildings may be erected at the conjunction with the old town (İçeri Şehir). An example is a new hotel Four Seasons built nearly in the line of the medieval walls. The most important, the oldest and the most characteristic building of Baku Maiden Tower (Qız Gələsi) practically disappeared from the Panorama City forced the new buildings.

The construction of the high buildings and skyscrapers, disorderly scattered throughout the city – from suburb to downtown, causes that districts are losing their uniqueness and it is more and more difficult to recognize them in panoramic view. The topography of the city has no practically significance although the town is midwives of the picturesque hillsides on the gulf of the Caspian Sea's. High buildings are located both in the valleys and on the tops of the hills. The comparison to the panorama of the year 2003 (Ill. 1) with a photography made in 2011 (Ill. 2) makes striking (intimidating) impression. The forest of high buildings and skyscrapers which evolved over a period of eight years is appalling. "The dynamically developing city" may cause the sense of the pride, but in the contrary one can feel that the same disorder of space, which existed in Baku since the nineteenth century was simply transferred to "higher level". Problem of densely and fairly random high buildings was noticed as early as 2005 and described in the article about the notable title "Construction! Destruction?", which author claimed, *inter alia*, to immediately stop issuing new licences for the construction and to activities aimed at the protection of the cultural heritage of Baku [6]. Unfortunately, such actions have not been taken, on the contrary, new skyscrapers still are constructed. High building existing or under construction are visible at the closing outlook or at the frontage of almost every street.

The penchant for gigantic structures is reflected in everything, starting from the largest flag in the world, suspended on the powerful mast above the shore of the gulf, and finishing at massive structures to be created, or which are in the implementation. One of them is located on a hill (reportedly at the highest point of the city) building – Flames Towers design by HOK [7]. That building predominates over the gulf and the city. Modern – in used materials, the most spectacular - in construction and so overwhelming in the reception of the visual. Because of its scale and of the highlighted location that building became the most important element in the management of the city in its oldest parts (Ill. 3).

Heydar Aliyev Centre designed by Zaha Hadid positively stands out at the background of other implementation and plans [8]. Despite its dynamic and rippling mass which has different the heights, or perhaps just due to these it can so perfectly fits in the neighbourhood, where the heights of buildings vary from low to skyscrapers. Looking at the building just under construction one cannot resist the impression that it not only fits for ambient, but at the same time, corrects the spatial relationships.

The most impressive changes are introduced in the master plan of the industrial district of Baku called Black City. That district which was established in the second half of nineteenth century. After rebuild it will be called White City. The subject of operations planners is over two hundred and twenty hectares of land in the centre of the city, about four kilometres from the old town. Now these areas are heavily degraded (you can see this even on satellite [9]) and at least partly land must be decontaminated due to impurities of petroleum. The areas partially are covered with low-intensity housing, which occupies every free space in the manner characteristic for Baku. There are no plans for not to demolish the existing buildings and leave any of them. The new layout of a planned redevelopment of these areas introduced a rectangular grid, geometric division into quarters, which are grouped into ten parts of different nature. The main function of the area will be residential feature, but there is planned also the creation of jobs like spaces for offices, commercial and utility function as schools, clinics, sports centres, meeting rooms and

all necessary supporting functions. On the visualisations we can see medium-high, high buildings and skyscrapers. The main axis of composition of arrangement is going to be perpendicular to the bay, along which will be located the coastal boulevard extended from existing. A new metro station is planned for communication services directly under the central point of the White City-quarter office highlighted by a few skyscrapers. The network of individual and public transport will be expanded. In the work on the preparation of the redevelopment plan the following consultants have taken part: Atkins, Foster and partners, F + A Architects [10]. The proposed buildings will distinguish significantly themselves on the area around the city.

Among the redevelopment plans of different parts of Baku, we can find a vision of the transformation of the Zira island (Böyük Zirə). It is called Zira Island Master Plan and designed by BIG-Bjarke Ingels Group. The plan covers approximately one hundred hectares of land. It envisages the adaptation of this island lying ahead Baku, at the close of the Baku's bay, to the luxurious residential space with the apartment's housing and the villas. The island is currently uninhabited, neglected and degraded - it was a military training ground for many years. The plan is to build the buildings in the shape of the seven peaks of Azerbaijan. The one ring road, the airstrip for helicopters and the haven for yachts and port are planned on the island. The island should be self-sufficient in terms of energy demand; it is expected to use solar arrays, power of wind and warmth of sea water. The plan assumes the reuse of used water and rainwater [11]. The construction of the seven highest peaks – the symbols of Azerbaijan to enhance pride and national identity – at the time a cultural heritage of Baku is in increasingly worse conditions.

Many other projects and visions can be found on websites such as project a dike across the Baku's bay, to form together the coastal boulevard ring, which will give possibility of ninety minutes' walk for pedestrian. The exhibitions of sculptures and art galleries will be created along the path, and two high building are planned at the wharf [12].

In conclusion, it should be stressed that the exuberant development, uncontrolled by the planners leads to the loss of treasured cultural values and identity of the city. These are caused firstly by locating high buildings and skyscrapers in the immediate vicinity of historical monuments or in zone of the affected area – they dominate over the valuable historic heritage, secondly by investing huge money in constructing “representative” buildings, cleaning and illuminating the façades, when dwelling houses (also these from XIX century) need renovations and improvements. The specific, characteristic features of the nineteenth century Baku, features of individuality and uniqueness of the city, picturesque views slowly disappear. The streets with low frontages with balconies overhanging above pavements and with vine that arcs on them are displaced by new building. Instead, a wall of high buildings with various forms and details – historic or modernistic are started to exist. The new buildings scattered in the topography of city may not to form a compact centre, go well beyond the human scale, do not create a friendly image of the city. The form and location of buildings are due directly not from the planners decisions, but from ambitions of entrepreneurs, so often leads to the grotesque effects.

In addition, the construction of spectacular buildings is not the showing of a general increase in prosperity of society, but rather a reflection of their wish to equalize to the patterns taken over from Dubai, North America and Europe, the desire represented by the narrow group of people, who has a power and possession of significant resources. The social layer well educated and aware of the lost value of the city does not have the power and opportunities for forcing the positive action.

Literatura/References

- [1] Fatullajew Szamil Sejfullaogly, *Gorodostroicielstwo Baku XIX – naczala XX wieka*, Leningrad 1978.
- [2] Fatullajew Szamil Sejfullaogly, *Gorodostroicielstwo i architektura Azerbejdżana XIX – naczala XX wieka*, Leningrad 1986.
- [3] Fatullajew-Figarow Szamil Sejfullaogly, *Architekturnaja encyklopedia Baku*, Baku–Ankara 1998.
- [4] Khanlou Plrouz, *Interview with Elbey Gasimzade Chief Architect of Baku*, Azerbaijan International, Winter 1998 (6.4) 44-45 (http://azer.com/aiweb/categories/magazine/64_folder/64_articles/64_elbeyg.html).

- [5] ABC (<http://abc.az/eng/news/58352.html>).
- [6] Khanlou Plrouz, *Construction! Destruction? Blueprint of Baku's Urban Development*, Azerbaijan International, Autumn2005(13.3),38-47(http://azer.com/aiweb/categories/magazine/ai133_folder/133_articles/133_khanlou_construct.html).
- [7] Buildipedia (<http://buildipedia.com/operations/engineering-operations-news/reigniting-baku-hok-s-flame-towers>).
- [8] Zaha-Hadid (<http://www.zaha-hadid.com/architecture/heydar-aliyev-cultural-centre>).
- [9] Google Maps (www.maps.google.com).
- [10] Today (<http://www.today.az/news/society/68385.html>).
- [11] Big (<http://www.big.dk/projects/zir/zir.html>).
- [12] Asymptote (<http://www.asymptote.net/uncategorized/3754/>).

II. 1. Panorama miasta ze wzgórza po południowo-zachodniej stronie miasta – rok 2003 (fot. Maria Agajew)

III. 1. Panoramic view of the city from the hill at south-west part of city – 2003 (photo by Maria Agajew)

II. 2. Panorama miasta ze wzgórza po południowo-zachodniej stronie miasta – rok 2011 (fot. Maria Agajew)

III. 2. Panoramic view of the city from the hill at south-west part of city – 2011 (photo by Maria Agajew)

II. 3. Wieże Płomieni – widok spod Dziewiczej Baszty (Qız Gələsi) – rok 2011 (fot. Maria Agajew)

III. 3. Flame Towers – view near the Maiden Tower – 2011 (photo by Maria Agajew)